

te gaan, storm en noodgetij tegemoet — hoe weinig zouden wij Hem leeren kennen, hoe weinig Hem leeren vertrouwen in zijn Vaderlijke wijsheid en groetheid.

Wat zou ons geloof kwijnen.

De discipelen hebben zoo pas de heerlijkheid van Christus gezien in de vermenigvuldiging der brooden. Wonderbaar zegenend heeft de Meester in hun midden gestaan. Uit zijn hand hebben ze gegeten en zijn verzadigd geworden; en hun ziele heeft, bij twaalf volle korven, de weelde gesmaakt van een Christus, die gekomen is, opdat zij het leven hebben en overvloed hebben.

Zulke tijden zijn in des Christens leven niet onbekend. Zonnige tijden, dagen van zegen, waarin het zoet is een oog op den Heere te hebben, op Zijn geopende hand; waarin het al wel-dadigheid Gods is, die ons omringt en door ons erkend wordt. Al onze gebeden worden verhoord, al onze nooddrift wordt vervuld; we hebben onze vijf brooden en twee visschen den Heere maar te loonen en aanstonds worden ze vermenigvuldigd. Ja, dat willen wij! Wij willen daar wel op het grasland blijven zitten, in het licht van Gods vriendelijk aanschijn.

Zoo wil ons hart den Heere wel leeren kennen.

Maar de Heere wil, dat wij Hem nog op andere wijze zullen leeren kennen.

In den storm; in de groote wateren; in nood en smart; in den nacht, als de zon weg is; als de wind ons tegen is en wij schreeuwen van vreeze.

Dan wil Hij in Christus over de golven tot ons komen, zeggend: „Vrees niet, Ik ben het!” Dan wil Jezus in den stormnacht bij ons komen in het schip, opdat wij Hem nog anders leeren kennen en wij aan Zijne voeten Hem aanbidden: „Waarlijk, gij zijt Gods Zoon!”

Dat is hooger kennis; dieper inzicht in den Goddelijken rijkdom van Christus. Dat is kennis, waarbij we ons in nood en dood op Hem verhalen, en het licht zijner vertroosting in donkerheid voor ons opgaat.

Doch deze kennis eischt dan ook moeilijker weg; en veelal moet de Heere ons dwingen dien weg in te gaan. Zie het aan de discipelen.

Neen, om uit Jezus' hand wonderbaar gespijzeld te worden — dat was geen dwang noodig; maar als de Meester hen daarna de wateren opzondt, en zij, als ervaren schepelingen aan de kim den storm zien opkomen, als zij het verkeerd achten nu zee te kiezen, — dan willen zij niet; zij blijven liever aan het veilige strand; en dan moet Jezus hen dwingen in het schip te gaan.

Hoe herhaalt zich die dwang.

Wie onzer gaat uit vrije begeerte den weg van smart en moeite op? Wie zet eigener beweging zijn schouder onder het kruis?

Daarom moet de Heere hier dwingen.

Want anders — overgelaten aan eigen inzicht, bestuurd door eigen hand en geleid in den weg van ons bidden — dan zullen we nooit den Heere leeren kennen, gelijk Hij gekend moet worden om in zielsbenaauwdheid en stervensnood ons aan Hem toe te vertrouwen.

Vandaar dat de Heere ons op het ziekbed werpt; onze dierbaren ons ontnemt; ons teleurstelt en pijnigt; en in allerlei opzicht soms Zijn weg tegen den onze doet ingaan.

Dan dwingt Jezus ons in het schip te gaan.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Aesthetische Christusbeschouwing.

II.

(Ons „Christusgeheim”).

Wanneer we nu trachten, over deze aesthetische Christusbeschouwing iets te zeggen, dan beperken we ons hoofdzakelijk tot de literatuur, speciaal de poëzie.

Eerst willen we vragen, hoe wij het verschijnsel principiëel hebben te beoordelen.

Ik geloof, dat het hier in het wezen der zaak loopen moet over de zuivere bewaring van het geheim van den Messias.

Drie zaken zijn hier genoemd: het Messiasgeheim, de bewaring van dat geheim en de zuiverhouding ervan.

„Het Messiasgeheim”. Deze uitdrukking is als technische term afkomstig van den in 1906 gestorven evangelischen theoloog William Wrede, en wat hij eronder verstaat, kan ik het gemakkelijkst zeggen met de woorden van Prof. Dr. A. G. Honig: „Aanvankelijk hield de Christus zijn Messiaschap verborgen, maar na zijne opstanding maakte Hij het openbaar”¹⁾. Hierop komt het neer. Volgens Wrede²⁾ is naar het Markusevangelie Jezus' voornaamste taak geweest, ondanks de openlijke begroeting als Messias uit den mond van de demonen

Wij willen dat niet. Wij begeeren en bidden daar tegen in. Het schijnt ons verkeerd. Wij zien den storm en den nacht komen, en straks, in nood van de baren, schreeuwen we van vreeze.

Maar dan dwingt de Heere ons. Het gebeurt dan toch. Niet uit lust tot plagen, maar omdat Christus straks tot ons komen wil over de golven en zich aan ons wil doen kennen, als Degene met Wien we in nood en nacht niet kunnen omkomen.

O krank, beproefde, rouw- en kruisdragende, o lijd, zie het zoo. Streef nu niet meer tegen; maar laat u heilzaam dwingen. En zie nu uit, blijft biddend uitzien, naar Hem die in het donker van uw lijden tot u komt. Hoor! Zijn stemme klinkt reeds vooruit: „Zijt goedsmoeds, Ik ben het!” Straks leert ge Jezus kennen, gelijk ge, buiten dezen dwang, Hem nooit zoudt gekend hebben, en zinkt ge aanbiddend aan zijne voeten: „Waarlijk, gij zijt Gods Zoon!”

U.

v. A.

PERS-SCHOUW.

Prof. Bavinek †.

Om thans onze weemoedige tocht door de pers te vervolgen, „De Bazuin” (prof. Bouwman):

Bavinek wilde Schriftbetroog zijn. Evenals Calvin altoos uit de Schrift zijne gedachten verzamelde, zoo ook putte Bavinek altijd uit de Schrift, en liet zich door de Schrift leiden bij het systematiseren zijner gedachten. In dit opzicht is Bavinek van uitsluitende beteekenis geweest. Was hij wel eens zwak in het poneeren en het uitwerken van de conclusies, hij was sterk in de overtuiging, dat wij met onze theologie niet beide voeten moeten staan op den bodem van Gods Woord, dat, hoezeer de filosofie ook recht en beteekenis heeft in de godgeleerde wetenschap, toch niet zij, maar de H. Schrift lichtsbron moet zijn.

Wij kunnen in een kort artikel niet de volle beteekenis van een man als Bavinek schetsen. Genoeg om te laten zien hoeveel God ons in Bavinek had geschonken, en hoeveel ons in dezen beminnelijken geleerde is ontnomen. Diep bedroefd weenen wij bij zijn graf. Maar door onze tranen heen roegen wij opzien naar boven om God te danken voor de rijke genadegeve, die Hij in Bavinek voor Zijn Sion op aarde schonk, voor de gave des lichts en der vertroosting, die onze ontslapene vader en broeder mocht ontvangen in de dagen zijner krankheid en voor de genade, dat God hem na volbrachten arbeid wilde opnemen in heerlijkheid. Ook in dezen mag het gelden: Gods alleen de eer en de dank.

„De Ster” (Dr J. v. d. Valk):

Er is bijkans geen Nederlander, die niet in de omstreken van Aribem het schoonste van ons land heeft bewonderd. En dan kwam hij ook op Wolfheze, waar hij stond voor die krachtige stammen, die de Wadenseken genoemd worden. Maar wanneer de eerste bewondering wat bezonken was, kwam het vergelijkend verstand en zei: maar dit is toch de grootste. En die andere eiken, die als zij alleen op de vlakke zich verheffend, de oaverdeelde bewondering zouden gewonnen hebben, worden nu als de mindere geschat, omdat ze staan in de schaduw van dien groote.

Dit is het lot ook van Bavinek geweest, dat hij steeds stond naast en in de schaduw van den machtigen Dr. Kuyper.

De stilwerkende, probleem met probleem voorzichtig wikkende, op de studierkamer peinzende geleerde, die zijn stille overwinningen viert in de collegezaal en zijn vondsten boek in werken, loutert

door geleerden gelezen, hij staat, althans in de ogen van het groote publiek, in de schaduw van dien anderen geleerde, die tevens als journalist dagelijks spreekt tot allen in het volk, die als leider de partij schipt en stuurt, die als minister, als dienaar der Kroon, in naam der Koningin, de teugels van het bewind in handen heeft.

Die schaduw werd nog donkerder door het feit, dat beide geleerden dezelfde wetenschap der theologie beoefenden. Dit werkte de vergelijking nog meer in de hand. Waar beiden eenzelfde probleem bespraken, werd de lezer wel tot vergelijken genoot. Vandaar dan ook telkens, ook in Katholieke geschriften de namen van Bavinek en Kuyper naast elkaar gesteld. Zoo schreef Dr. Gerard Brom in het Decemhernummer van het Katholieke Tijdschrift „De Beiaard”, waarin hij Dr. Kuyper herdacht, het volgende:

„Bavinek is breder en geleender mischien, maar telkens in de vele feiten zich verliezend door het gemis aan die oorspronkelijke vlucht van gedachten, waardoor de denker van den weder onderscheiden wordt.”

Ik kan niet zeggen, dat ik hietmee heelmaal accoord ga, vooral niet met de laatste tegenstelling. Bavinek sterft een weder en geen denker? Dit lijkt me al te kras.

Hij was de fijne docent, van wien ook op den meest hoerschen en onbescheiden leerling al spoedig iets overging. Zijn leerlingen droegen (en dat is wel het meest heerlijke in het onderwijs, deze geestelijke voortplanting) zij droegen zijn cachet.

En naarmate hij minder stoute hypothesen en grootsche boogconstructies ophoude, werd, wat hij zeide, als vastgefund-eend en betrouwbaar aanvaard.

En hij zou nooit maar zoo iets zeggen zonder grondig onderzoek. Hij was de stille werker, die werkte altijd. En dat zonder de prikkels van luimen, die den gevierden rudenaar en partijleider en journalist dagelijks aansporen. Hij studeerde voor zijn betrekking, voor de theologische faculteit en voor de kerk, maar eigenlijk vooral omdat studeerend onderzoek zijn levensgenot was.

En dat genot heeft hij tot het eind zijns levens mogen smaken.

De „Geref. Kerkbode voor 's-Gravenhage” (Dr J. v. d. Linden):

Wie zijn leven zou willen beschrijven, zou hem van zijn jeugd aan gekend moeten hebben, want indien er in iemands leven eenheid te spreken valt, dan is het in het zijne. Zijn uitsluitende vader, mijn onvergelykbaar leermeester, gelijk ook de zijne, in de dagen onzer jeugd, noemde hem reeds, toen hij nog zeer jong was, altijd: Mijn Herman. Later is mij het woord voorgekomen van Mozes' ouders: dat ze in hun kind een bijzondere schoonheid zagen, van God op hem gelegd. Zoo was het, alsof zijn vrome vader en moeder in hun Herman iets heerlijks zagen, dat God met hem voor had. Toen hij later naar de Staatsuniversiteit te Leiden gezonden werd, waar de Determinist Scholten hoogleraar was met Kuenen den Schriftbetroogder, en met het oog op het groote gevaar voor den jeugdig student Professor Brummelkamp, aan vader Bavinek het scherpe woord toevoegde: „Gij vertrouwt uw zoon aan den leeuwenmuil toe”, was het antwoord van den anders spoedig bedeede vader, dat hij vol vertrouwen was op de genade van zijn God. De zijn kind zou bewaren. En de Heere heeft hem bewaard.

En toen ik in Leiden kwam als beoer en Bavinek lid onzer kerk, uitnoodigde met goelinden van mijn Kerkeraad, in een morgenbeurt voor mij op te treden, wees zijn tekstkenne het heerlijk uit, waar deze jonge man lagde. Er waren verscheidene professoren en studenten in de kerk en de jonge Bavinek deed de goede belijdenis hooren op weg-slepende wijze met deze heerlijke woorden van

ditmaal niet voor Jezus de aanleiding geweest zijn, om, als paedagoog bij eigen gracie, het ware Messiasgeheim den rijken jongeling te laten toeschouwen, niet om het als verborgenheid hem te onthouden, maar om het in zijn waarachtige openbaring hem te doen lichten? Want wie, als deze rijke jongeling, aan den wege nlijken inhoud van het Messiasgeheim nog niet eens toegekomen is, die kan er niet over heenkomen, tenzij het in zijn ziel gelegd worde door Jezus zelf.

Zoo nu genomen, hebben ook wij, zij het dan in anderen zin dan Wrede, te spreken van het Messiasgeheimenis. Het is het geheimenis van zijn verschijning, inzonderheid van het blinkende, het schoone, het aesthetische in zijn verschijning. Jezus Christus is nog achter de wolken. Een sluier hangt nog over Hem, over zijn parousie, zijn uitwendige heerlijkheid. Deschoone Christus is nog een verborgenheid. Want, o zeker, daar is wel schoonheid in den Christus, maar dan alleen naar de aanschouwing des geloofs. En daar is wel sieraad in alle geestelijke brulloft, reeds hier beneden, maar wie dat alles wil rangschikken onder het aesthetische, die begrijpt het niet.

Het aesthetische is daarin niet.

Ik zou natuurlijk eenige definities van het aesthetische, enkele omschrijvingen van de „schoonheid” hier kunnen overschrijven. We zouden kunnen spreken over Plato met zijn Eros, we zouden het neoplatonisme er bij kunnen halen, en het pantheïsme met zijn aesthetische visie over het al-leven. Maar het is ditmaal niet nodig. Het aesthetische — het woord duidt dat reeds eenigermate aan — zoekt zijn steunpunt niet allereerst in de

¹⁾ Dr. A. G. Honig, „De persoon van den Middelaar in de nieuwere Indische dogmatiek” — Kampen, 1910, blz. 53.

²⁾ W. Wrede, „Das Messiasgeheimnis in den Evangelien”, 1901, vgl. ook A. Jülicher in P. R. E.² 21, 309.

³⁾ Zie ook Dr. A. v. Veldhuizen, „Het Ev. v. Markus”, Tekst en Uitleg, 1918, blz. 25—29, 116.

⁴⁾ Vgl. Jahrbuch

Paulus, Gal. 2:20: „Hetgeen ik nu in het vleesch leef, dat leef ik door het geloof des Zoons van God, Die mij liefgehad heeft en Zichzelf voor mij overgegeven heeft“.

Nog zou ik heerlijke gedeelten van zijn machtig aangrijpend woord kunnen mededeelen, hoe hij den rijkdom van een geloofsheld als Paulus schietste tegenover de armoede en ledigheid van de aanzienlijksten der wereld met zijn wonderbaar Christus heeft mij liefgehad en Zichzelf voor mij overgegeven.

„Het Kerkblad“ van Haarlem (Ds Dutema):

Nooit zal ik vergeten de eerste preek, welke ik van hem mocht hooren. Het was in 1885. Te Bedum, in de mooie kerk van Ds F. Bos. Bavink zou dien zomermiddag preeken. O, we waren zoo trotsch op den doctor theologie en ook dankbaar den „eere voor zoo groote gave. Onze ouders, die den amsaad der scheiding gekend hadden, met steenen waren gegooit in die bange dagen, spraken met ons van de groote daden des Heeren. Wie had ook niet van Ds Bavink gehoord, uit Beethem tot ons land gekomen? En nu zou de zoon, Ds Bavink, de menschen zieden: de jonge Bavink, preeken. Vol was de kerk. Meer dan vol. Daar stond de man, met zijn hoog voorhoofd ietwat behaard gezicht, met zijn blond echt Germaniaansche voorkomen. Een Deutsche geleerde, een Deutsche filosoof van den eersten rang. Zacht was de stem in de voorafpraak, die Bavink steeds gewoon was te houden, voor het groote gebod. Heel zacht eerst, bijna onhoorbaar. Dan werd het stil, schier hoorbaar stil. Het ging over den val des menschen. Den diepen val. Als tekst werd gegeven: Mijn kinderken, die ik wederom arbeide te baren, tot dat Christus een gestalte in u krijg. Toen liet gebod, wat was dat bidden! Smeeken. Schuldbelijdenis en een smeeken om de barmhertigheden des Heeren. En toen die wegslopende prediking over des menschen herstelling naar het beeld en de gelijkenis Gods: De verlossing staat in mijn ziel geschreven:

I. Waarom is die herstelling noodig?

II. Waarin bestaat ze?

III. Hoe gaat die herstelling toe?

„De School met den Bijbel“ (A. J.):

Professor Bavink was in zoo veel opzichten onze geestelijke vader. Wat tal van Christelijke onderwijzers spraken niet steeds van onzen Bavink. Hoe ruchtte het „Christelijk Gereformeerde“ hart, toen we in onze Geschiedene Kerken onzen eersten theologischen doctor mochten begroeten.

Wat hope bezieldde ons gemoel, toen de jeugdige geleerde optrad als docent aan onze Theologische School te Kampen.

Wat groeiden we in zelfbesef — neen, in 't bewustzijn van de goede gunst onzes Gods — toen onze professor door heel het land werd toegelicht bij het houden zijner eerste redevoeringen in de kleinste dorpen en in de grootste steden. Wat indruk maakte zijn „Beeld Gods in den mensch“, zijn „Beteekenis van het tragische“, zijn „Welsprekendheid“, zijn „Schepping en Ontwikkeling“.

Schrijver dezes is niet de eenige geweest, wiens hulpbehoefte hem toen reeds dreef tot bescheiden correspondentie over vragen van dogmatischen en paedagogischen aard. Wat waren we blij met een antwoord, breed en diep, altijd even welwillend, per keerende post toegezonden. Wat gevoelden wij, op wetenschappelijk gebied de pariah's dier dagen, ons sterk tegenover de oppermachtige partij in 't laatste der vorige eeuw, toen we de ervaring opdeden ook paedagogisch, grond onder onze voeten te krijgen. Want men moede geenszins geheel ten onrechte beweren, dat Bavink de helft van zijn leven in de eerste plaats theoloog is geweest, van den beginne aan was geen scherpsziend oog noodig, om in den wijsgeerigen en

psychologischen opzet zijner studien den principieelen grondlegger onzer Christelijke paedagogiek te ontdekken.

Onze verwachtingen, die van '82 dagteekenen, zijn — Gode zij dank — niet beschaamd.

„Christelijk Schoolblad“ (D. Wouters):

Een vriend, een wijze vriend, een vader is ons Christelijk onderwijs ontvallen.

De man met het klare verstand, de logische betoogtrant, het liefdevolle hart, de veelomvattende kennis, is voor ons Christelijk onderwijs van thans nog niet te schatten betekenis door zijn woord en werk.

De moeilijkste religieus-philosophische problemen kon hij met een eenvoudige helderheid, een juistheid van gewone woorden zijn hoorders uiteenzetten, zoodat ook de minst-philosophisch onderlegde hem kon volgen.

„De Gereformeerde Kerk“ (Dr J. Schokking):

Dit sterven zal in wijden kring ontroering wekken en tegelijkertijd als een ernstig verlies worden gevoeld.

Wij althans hebben behoefte daaraan hier ter plaatselijke niting te geven, wetende daarbij de instemming te hebben van velen onzer geestverwanten.

Alleen reeds de dank voor het ontzaggelijk vele, dat hij op theologisch en godsdienstig gebied in geschrift heeft gegeven, en nagelaten zou daartoe verplichten.

Welke gredikaat heeft er niet meer of minder van in zijn boekenkast en grijs niet met graagte naar het werk van Prof. Bavink, dat hem over eenig onderwerp kan voorlichten.

Het is altijd zoo klaar, duidelijk, natuurlijk; zoo vanzelf sprekend, zoud'ne we bijna willen zeggen.

Wel houdt het in zijn wetenschappelijke werken, bepaaldelijk in zijn Dogmatiek soms ja's op, waar ge met gespannen aandacht verder zoudt willen lezen; maar ook tast ge dan op hetzelfde oogenblik de oprechte erkenning van moeilijkheden, den echten wetenschappelijke zin, die hever sober is in conclusies, dan z'ch over te geven aan phantasien.

Maar niet meer, we willen zelfs den indruk niet geven, alsof het mogelijk zou zijn den omvangrijken schriftelijken arbeid van Prof. Bavink, waardoor hij ons volk niet alleen op godgeleerd, godsdienstig, kerkelijk, universitair, maar ook op school, staatkundig, maatschappelijk en letterkundig gebied gedienst heeft, in een paar volzinnen te karakteriseeren.

„Bergopwaarts“ (prof. Obbink):

Als hoogleeraar der Vrije Universiteit heeft Bavink een „school“ gevormd. Het is geen geheim hoezeer zijne persoonlijkheid en onderwijs daar domineerde. Zijne persoonlijkheid en zijn onderwijs. Want Bavink was niet alleen een eminent geleerde, maar ook een voortreffelijk docent en een beminnelijk, bescheiden en vroom mensch. Dat blijkt reeds uit zijne talrijke geschriften, die allen het stempel dragen van zijn vroom gemoel. Maar vooral in persoonlijke gesprekken kwam ik onder den indruk van zijn kinderlijk-oprecht zieleleven. Bavink behoorde tot die menschen, wier omgang anderen verheft en beter maakt. Wat hij deed, zal wel naverken, want hij heeft veel geschreven — maar dat hijzelf er niet meer is, zal op allerlei terrein als een smartelijke leegte worden gevoeld.

Bavink-legenden.

Intusschen beginnen zich ettelijke legenden in zake Bavink te vormen. Daartoe reken ik niet een mededeeling als deze:

Een bewerking van Matthew Henry's Letterlijke en Practische verklaring is niet voortgezet, maar bleef ondanks de belangrijke voorrede steken.

trachten, in de niterlijke verschijning de idee te grijpen, de verborgen Godsgedachte, dan hidt de geloovige, de openbarings-mensch, dat die verborgen gedachte ongerept moge blijven en het wezen der dingen ongeschonden naar hem moge komen; maar de aestheticus kent dat gebod niet. Want terwijl de geloovige, die bij openbaring leeft, het als 'n diepe smart voelt, dat de zuivere dingen Gods door z'n zondig hart bezoedeld worden, zoodra ze hem aanraken, daar is voor den man der kunst in het aanraken der schoonheidsmomenten enkel zoete vreugde; en dat het licht van zijn zielelamp de dingen in onzuiveren glans zet, daarover bekommert hij zich niet. Zoo komt de kunstenaar ook tot Christus; maar hij komt tot Hem met zijn eigen gedachten en voorstellingen; Christus is hem niet (als voor den geloovige) alereerst subject, werkende oorzaak, van zijn visie, doch alleen maar object. En zoo komt het, dat niet de Christus der Schriften de metamorfose in zijn denken en voelen brengt, doch dat omgekeerd onder zijn schoonheidsbelichting het Christusbeeld een metamorfose ondergaat.

En daarom is het, dat in de zaken der religie, dat dus ook in de „ervaring“ van den Christus, de weg, dien God ons stelt, wél de weg is van geloof (dat dan op zijn manier weer de schoonheid ziet), maar niet de weg der bloot aesthetische genieting. In het geloof toch is er de tegenstelling met het aanschouwen, maar in het aesthetisch beleven en genieten is er in principe de loslating van het gelooven en het grijpen naar de aanschouwing; in beginsel is er gebroken met Paulus' woord: wij wandelen door geloof en niet door aanschouwen.

Meer succes had de Schriftverklaring met Sikkeld en Biesterveld onder den titel „Het Woord Gods“ op jouw gezet.

Aldus de Kerknieuws-redacteur van de „N. R. Crt“, die overigens vrijwel op de hoogte blijkt te zijn van den niterlijken kant van Bavink's arbeid. Maar hier debiteert hij voor den ingewijde een enorme vergissing.

Erger maken anderen het.

Dr De Moor wijst in de „Utrechtsche Kerkbode“ op een dier legenden:

„Laat ons even erbij mogen zeggen, dat het een legende is, die men hier en daar publiceert, dat Bavink eigenlijk ter Synode meer aan de zijde van den beschuldigde dan van de kerken stond. Evenals wij had hij groote bezwaren tegen de kerkrechtelijke proceduren die gevolgd was. Maar in de zaak zelve oordeelde hij evenals wij, dat Netelenbos niet kon gehandhaafd worden.“

En Ds. Schilder giet toorn-floden uit over het hoofd van den schrijver van „Gereformeerde zijde“ in de N. R. Crt, die als een zijde-worm een zacht weefsel spint, een weefsel van waarheid en verlichting:

Dat de onbekende schrijver „van Gereformeerde zijde“, die herhaaldelijk de liberale „Nieuwe Rotterdamse Courant“ aan leugenartikeltjes helpt, om de Gereformeerde Kerken te bestrijden, een wonderlijk geweten heeft, en met de eischen van fatsoen 't niet nauw neemt, dat wisten we al lang.

Maar dat hij het sterven van iemand als Bavink, dat hij den dooden mensch, niet ontziet, doch ook dien aangrijpt voor zijn Gereformeerden bestrijding, dat wisten we nog niet. Hoewel — het ligt in de lijn. Wie zich verbergt achter een sluier, om den levenden tegenstander het antwoord te verhinderen, die heeft 't nog gemakkelijker, als hij een doode voor zijn luguber werk gebruikt, een doode, die niet meer antwoorden kan.

Toen Bavink's lichaam nog boven aarde stond, schreef deze heer, dat Bavink zich, „behalve als hij als adviseur der Generale Synode daartoe geroepen werd, nooit ingelaten heeft met de interne aangelegenheden der Geref. Kerken“. Toch had een inzage van het lijstje van de geschriften van den hoogleeraar hem anders kunnen leeren, gezwegen nog van andere dingen. Maar 't doel is bereikt: Bavink zoo ongeveer apathisch tegenover de Geref. Kerken.

Dan lezen we: „Er is in de laatste jaren van verschillende zijden op gewezen, dat de predikanten, die het laatste tiental jaren door de Vrije Universiteit vooral aan de Geref. Kerken zijn afgeleverd, mannen zijn van een heel ander slag dan de ouderen en dat zij in hun niterlijke openbaring veel overeenkomst vertoonen met de ethischen... Al deze kenmerken teekenen hen als mannen, die voortgekomen zijn uit de school van Bavink“.

Die woorden zijn voorzichtig gesteld, voorzichtig en opzettelijk, dan men van een, die over een doode schrijft, verwachten zou. Maar ze kunnen daarom den schijn van verlichtmaking niet afleggen. De school van Bavink — van den man, die tegen de ethischen geschreven heeft, die naar 't getuigenis bij zijn graf door een die 't weten kon, nog onlangs getuigde, dat alleen de Gereformeerde geloofsbeschouwing rust gaf en harmonie! Maar — 't doel is bereikt: Bavink nu reeds zoo ongeveer anti-pathiek tegenover de Geref. Kerken.

Waarom heeft deze stokebrand die dingen niet gezegd, toen Bavink leefde? Hij heeft meer levens-belogen en belasterd. Durfde hij dit niet? Waarom misbruikt hij Bavink's dood om de Gereformeerden wantrouwig te maken en tegen zichzelf te verdeelen?

Is er dus niet een Christusgeheim?

Wanneer Van Veldhuizen het Christusgeheim naar zijn opvatting ontdekt in Jezus' beelddespraak van de lamp, die onder het scheep of onder het bed, en de lamp, die op den standaard gezet wordt, dan zegt hij (Marcus 4:21): „het mysterie van het Koninkrijk Gods komt binnen als een Oostersehe lamp, die voorzichtig moet aangestoken worden; men houdt haar licht een oogenblik onder het scheep of het bed om de zwakke vlam te beschermen, maar straks brandt ze helder en komt ze op den standaard te staan. Wie proeft hier niet het Messiaansche geheim?“ Maar in veel zekerder zin heeft ons de Schrift geleerd, dat de aesthetische ontroering over de éclatante verschijning van den Christus als volenden Koningsmensch, dat de aesthetische vervoering over den Christus als glanspunt in den ook tot de zinnen sprekenden bouw van het voltooide Jerusalem Gods, nog niet mogelijk is, zoolang niet in de voleinding der eeuwen de sluier is weggenomen van de wachtende werkelijkheden van onzen schoonen God en zijnen schoonen Christus.

Kon en mocht de schoonheid haar vlucht nemen vanuit het hart der menschen, het zou anders zijn. Maar — „de schoonheid neemt hare vlucht vanuit het hart der hemelen en de schoonheid heeft tot dat hart der hemelen terug te keeren“¹⁾. En dat hart der hemelen is ons nog niet ontdekt. Het is nog diepe verborgenheid.

Er is nog een „Christusgeheim“.

K. SCHILDER.

¹⁾ Vgl. H. Seeherr, „Die Kirche Deutschlands im 19. Jahrhundert“, 1910, S. 26.

²⁾ J. Jac. Thomaen, „Relig. Poëzie“, blz. 4.

Opzienbarende hoogleeraars-
benoeming.

De eene hoogleeraar gaat, de andere komt.
Minister De Visser benoemde aan de Utrechtsche Universiteit den zeer linkschielischen 57-jarigen Dr. J. A. Cramer, Herv. predikant te 's-Gravenhage. Naar de motieven, waarom hij anderen, ook van zijn richting, die er krachtens hun prestaties meer aanspraak op konden maken, gepasseerd heeft, kan slechts gesteden worden.

Inmiddels zijn vele Hervormden er niet over gesticht.

Dr. Schokking schrijft in de „Gereformeerde Kerk“:

We wenschen niets ten ongunste van de wetenschappelijke kracht van den benoemde te zeggen. Om alle misverstand te voorkomen, zeggen we nadrukkelijk, dat het bij dit ons schrijven niet tegen den benoemde gaat.

Maar, terwijl Dr. Cramer Zondag 11. aan de gemeente schijnt gezegd te hebben, dat zijn benoeming tot Hoogleeraar voor hem een onverwachte gebeurtenis is geweest, zeggen wij niet, dat we door die benoeming verrast zijn.

De benoeming van een man uit anderen kring, bepaaldelijk uit hen, die instemmen met het kerkrechtelijk streven der Confessioneele Vereeniging — iets anders dan velen daarvan tot ons leedwezen heden laten zien — we noemen geen namen, want we wagen het te zeggen, dat meerderen dezen kathedraal hadden kunnen innemen — zou een te groote verrassing zijn geweest.

Toch hadden we gehoopt, dat met de traditie in deze eens gebroken was.

Annie Besant te Amsterdam.

Sensationeel religieus Amsterdam heeft het hart weer eens kunnen ophalen.

Annie Besant, de groote theosofe, sprak.

In een der groote bladen vonden wij het volgende verslag:

Wie gevreesd mocht hebben, dat in dezen vacantietyd en bij deze temperatuur, de rede die mevr. Annie Besant hier ter stede zou houden voor de Nederlandsche afdeling der Theosofische Vereeniging niet zou doorgaan wegens gebrek aan belangstelling, hij of zij heeft zich vergist.

De groote zaal van het Concertgebouw was gisteravond geheel gevuld. Van alle zijden, van buiten ook, waren zij gekomen, de mannen en de vrouwen, de jonge mannen en vrouwen vooral, om de rede van de grijsleider over: den herbouw eener ineengestorte wereld (the reconstruction of a shattered world) aan te hooren. Op een der voorste rijen merkten wij o.a. op: den wvd. burgemeester, den heer Wilhout, en zijne echtgenoot, die beiden altijd veel belangstelling toonen voor de geestelijke stroomingen van onzen tijd; ook voor dezulken waartoe zij zelf niet behooren.

Het podium was liefelijk versierd met een rand van bloeiende planten; ter weerszijden van de zetels van mevr. Besant en degenen die haar begeleidten, stonden twee groote vazen met zonnebloemen, terwijl dit plekje van het podium — de plaats waar anders Mengelberg staat — bovendien wat behagelijker en intiemer was gemaakt door middel van wat Oostersche kleedjes, die op den grond gespreid waren. Van het orgel klonk zachte muziek en in de zaal hing de geur van brandende reukstokjes.

Toen mevr. Besant, komende uit de solistenloge, van het podium afdaalde, stond het publiek op, om haar een eerbiedigen groot te brengen. Die grootte stond, naar theosofische gewoonte, uit een front gewoef met de handen.

Mevr. Besant is, ondanks hare 73 jaren, nog krachtig; krachtig ook van stem, gelijk bleek toen zij bijna anderhalf uur aan een stuk sprak; al is het in den nek kort geknepen, hoog opgekuifde haar ook zilverwit geworden, en al is haar rug ietwat gebogen. Gisteravond was zij gekleed in een lichtgrijsen fluweelen avondmantel, met gebatikte bloemmotieven versierd. Toen zij te spreken begon en dien mantel aflegde, stond zij in een soort van gazon overkleed, wijl als eene toren en rijkgeborduurde, waardoor een wit satijnen onderkleed heenschijnde. Aan de voeten droeg zij goudgeborduurde zijden schoentjes.

Mevr. Besant, die vergezeld was door haren secretaris, werd bij haar gehoor ingeleid door mej. Dijkgraaf, als verlegenvoorzitter van de Theosofische Vereeniging in Nederland.

Er zijn twee dingen, twee machten, twee wetten, die in staat zijn deze ineengestorte wereld weer op te bouwen, n.l. zelfopoffering en broederschap, aldus de hoofdgedachte van mevr. Besant's rede. Niet langer mag de menigte aan het individu worden opgeofferd. De leuze: „Let the best man win“, moet vervangen worden door eene andere, eene nieuwerw: „Let the best man serve“. In dit verband stond de sprekerster geruimen tijd stil bij de quacatie van de opvoeding; de vraag, hoe het best aan ieder individu de gelegenheid kan worden geschoon, de in hem of haar sluimerende talenten te ontwikkelen en ten bate van de gemeenschap aan te wenden. Bedenk toch, riep zij uit, dat de opvoeding van het kind, dat de ontwikkeling van het jonge geslacht, eene nationale zaak, een nationaal belang is! En zij wees ons als voorbeeld van eene ideale samenleving naar het oude Indië. De rede van mevr. Besant werd met de grootste aandacht aangehoord. Orgelmuziek deed haar weder uitgeleide.

Dat men toch luisterde naar de vraag van den profet: „Waarom geeft gijlieden geld uit voor het geen geen brood is?“

HEPP.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN

Twaalfde:
Franker, S. van Leeuwen te Houwerzijl en P. Nomes te Schildwolde.
Roden, G. Dicmer te Marum en H. Fokkens te Boornbetsum.
Veenendaal, J. J. Berends te Maassluis en N. H. Koers te Noordwijk aan Zee.
Winchoten, J. A. Beighuis te Nieuw Huizen en Joh. Jansen te Den Boer.

Heroppen te:
Denburg-Westkapelle, H. Brinkman te Westlee (Gr.)
Fijnart, J. H. Koers te Oosterbeek.
Lexmond, W. A. Willems te Poortugaal.
Oostkapelle, A. Kingma te Den Haag.
Westbroek, N. G. Kerkhof te Woezje.

Aangenomen naar:
Echtern, H. Th. van Munster, cand. te Amsterdam.

Bedankt voor:
Aldam, Oudega en Zuidwolde, H. Th. van Munster, cand. te Amsterdam.
Beilen, W. J. J. Velders te Rottevalle.

Britsum, J. v. d. Meulen te Schoonoord.
Emmer-compascuum, B. J. Lambers te Rouveen.
Giessen-Oudekerk, J. R. Goris te Schoondijke.
Leimuiden, A. G. Wolf te Loenen-Vreeland.
Zoukamp, B. J. Lambers te Rouveen.

Afscheid van:

Harlemmermeer OZ, J. A. Tazelaar, Tekst Hebr. 13:8.

Beroepbaar verklaard. De classis Warffum heeft den cand. J. H. Staal te Tinalinge proparator onderzocht en beroepbaar verklaard.

Op reis. Dr. A. H. Vonk, benoemd geneesheer aan het Ziekenhuis te Keboenen, heeft de reis naar Indië aanvaard.

Uitbouw. Te Delft is 11. Zondag het gymnastieklokaal der Geref. school aan den Nieuwen Langendijk als derde plaats van samenkomst in gebruik genomen.

Ver. van Predikanten van de Geref. Kerken in Nederland. De tiende algemeene vergadering van de vereniging van predikanten van de Geref. Kerken in Nederland zal D.V. worden gehouden te Utrecht op Woensdag 7 en Donderdag 8 September in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen.

Het agendum omvat o.m. de volgende referaten: Van Prof. Hoekstra te Kampen: Onderscheid en verband tusschen theologie en filosofie van Geref. standpunt; van Dr. Keizer te Tiel: De eucharistieprediking voor onzen tijd; van Dr. J. J. Miedema van Groningen: De uitlegging der H. Schrift kenmerk van de rechte bediening des Woords; van Dr. C. Vermaat te Makkum: „Looft“ in de H. Schrift en van Dr. A. D. C. Kok te IJsselhuizen: Vrouwelijke diakenen.

Opdracht van lidmaatschap kan geschieden bij den secretaris Dr. J. Kunst te Arnhem. Binnenkort zullen de stellingen der referaten worden gepubliceerd.

CHIL. GEREFORMEERDE KERK.

Beroepen te:

Boskoop, J. B. G. Croes te Vlissingen.

Bedankt voor:

Haarlem, H. Blesma te Groningen.

GEREFORMEERDE GEMEENTEN.

Te Boskoop is een Geref. Gemeente geconstitueerd.

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Zetel te:

Kampen, H. J. van Schuppen te Groot-Ammer, D. J. van de Graaf te Raamsdonk, G. A. Pott te Oud-Beerland, B. G. C. Steenbeek te Waddinxveen, N. Warmolts Nij, te Wierp en B. N. B. Bouthoorn te Wapenvelde.

Beroepen te:

Asperen, Dr. C. Veltenaar te Veenendaal.
's-Graveland-Capelle, B. v. d. Wal te Barneveld.
Heinkenszand, J. B. Neelen te Middelharnis.
Spannum, J. Vermeulen te Mijnsheerenland.
Stavende-Tietje, G. A. Pott te Oud-Beerland.
Wijk, D. Louwerse, cand. te Arnhem.

Aangenomen naar:

Ellekom, B. de Jong te Heemse.
Oostkapelle, P. N. Gijman te Wateringen.

Bedankt voor:

Barneveld, D. J. v. d. Graaf te Raamsdonk.
Ierseke, W. A. Dekker te Nieuw-Beerland.
Jaarsveld, J. Bus te Ouddorp.
Krabbensteeg, H. P. Stegenga te Langweer.
Leiderdorp, J. Vermeulen te Mijnsheerenland.
Loon op Zand, A. J. W. van Igen te Hattum.
Meiden, H. J. v. Schuppen te Groot-Ammer.
Noordwijkerhout, D. Louwerse, cand. te Arnhem.
Vlissingen, W. A. B. ten Kate te Horsten (Musselkanaal).
Ummiden, W. A. Hoek te Laren (G.).
Zoulandje, D. Louwerse, cand. te Arnhem.

Afscheid van:

Driscum, R. Steenbeek Tekst 1 Petrus 5:10-11.
Ommeren, G. Grootjans Tekst Hebr. 2:3a.

Intrede te:

Lisse, G. van Dijk. Tekst Matth. 13.

POSTCHEQUE EN GIRODIENST.

Van 1 AUGUSTUS 1921 af is voor het overschrijven (giroeren) geen recht meer verschuldigd en bedraagt het stortingsrecht uniform 5 cent per storting. Het chequerecht blijft 5 cent per f 500.—, de rente 2 % over ronde sommen van f 100.—.

KLEEDING NAAR MAAT.

Stelt U hoge eischen aan Uwe Kleeding, zooals
Degelijke Stof - Chique Coupe - Prima Afwerking,
vraagt dan STALEN met PRIJSOPGAVE bij

GEBR. STIJGER - ROTTERDAM
ZWART JANSTRAAT No. 73 - TELEFOON 255 BERGWEG.

A. R. A. HAGT - KLUNDERT
WIJNHANDEL

ZOETE ROODE WIJN VOOR HET H. AVONDMAAL
f 1.50 per flesch (buiten flesch)

DOELMATIGE RECLAME VERGROOT DEN OMZET!

DE REFORMATIE

biedt een uitgezochte gelegenheid tot het maken
van reclame onder koopkrachtig publiek.
Vraag nog heden voorwaarden bij abonnement.

Mede w.
C.
Da.
Prof.
W.

Dr. V.

Tot de
Redactie.
Gedure.
Redactie.
Men z.

INHOL.
In de
geleevig
die ons
en dat
kelijke
vige ze
is dit
de ken
al niet
uitgang
Dan me
te verbi
Allere
aanmerk
Er wo
veel gel
boeken
houd. E
zijn leet
perken.
groot ik
dat de s
mei zul
belangst
vandaan
cordeele
grond se
lezen va
leeren v
meen be
geren on
dringen.
der waa
verdiepe
een bela
onzer kes
strevens
dit mag
op de h
ons in Z

Maar i
des W
geven, d
voordoe
ten bestr
Een m
van dit
chisatie.
eucharist
alleen to
het gem
dat de c
practisch
weg, dat
moeten h
der waari
ons, prec
van de
hoeven t
echter ni
zullen: d

Zij, die geregeld met belangstelling de rubriek „Litteratuur en Kunst“ in dit blad volgen, vinden ook in het Christelijk Letterkundig Tijdschrift OPGANG veel, dat van hun gading is. OPGANG is het eenige tijdschrift op dit gebied. OPGANG verschijnt maandelijks en kost p. j. f 4.—. Men vrage proefnummer aan den Uitgever L. C. v. SCHAIK, Schevezingen.

N. V. „REFORM“ - GRONINGEN
Dir.: E. BOERMA
Heerestraat 62 - Telef. 755.
Dames- en Heerenkleeding
naar Maat.

SPAARBANK

VAN DE

HANDELS- EN LANDBOUWBANK

Saldo-Inleg: $\left\{ \begin{array}{l} 1 \text{ Juli } 1920 \text{ f } 1.868.159.— \\ 1 \text{ Jan. } 1921 \text{ - } 2.323.344.— \\ 1 \text{ Juli } 1921 \text{ - } 2.417.334.— \end{array} \right.$

4½ en 4 pCt. RENTEVERGOEDING.

REGLEMENTEN gratis verkrijgbaar aan hare Kantoren te GORINCHEM, ASSEN, DORDRECHT, GOUDA, GRONINGEN, GROOTEGAST, LEERDAM, SCHILDWOLDE, SCHOONHOVEN, UITHUIZEN, ZWIJNDRECHT en bij hare Correspondentschappen.

Uitgave van
OOSTERBAAN & LE COINTRE
Goes

J. C. WIRTZ Cz.

BEKNOPT OVERZICHT
DER KERKGESCHIEDENIS.

VIERDE vermeerdeerde druk
Prijs 40 cts.

NOORD-HOLLANDSCHE
BOERENKAAS

Zwaar van stuk
Per 2 stuks f 7.—
FRANCO REMBOURS

M. ZEE - ANDIJK Oost (N. H.)

HYPOTHEKEN EN CREDIETEN.
KAPITAAL BESCHIKBAAR.
Inl. verstrekt C. B. EPKREH,
Adm., Mariaweg F 79, Oosterbeek.

Bij de Uitgevers OOSTERBAAN & LE COINTRE te Goes is verkrijgbaar:

ONZE KERKEBOUWEN

DOOR
E. J. ROTHUIZEN,
Architect te Arnhem.

Een brochure, geschreven met het doel, meer belangstelling te wekken voor de architectuur van en de symboliek in 't Geref. Kerkgebouw.

Na inzending v. postw. f 0.60 volgt franco toezending.